

תקצירים

אמנון דוקוב

מסכת תמיד והיום השמיני למילואים –

עריכתה הספרותית והרעיונית של מסכת תמיד

מסכת תמיד מנוסחת כסיפור רצוף ופיוטי של סדר תמיד של שחר שנהג בכל יום במקדש. חלקו הראשון של המאמר מראה שהסיפור במשנה מאורגן בשלוש מערכות המובחנות היטב מבחינה תוכנית וספרותית ומאורגנות על פי השלבים השונים של הכניסה אל הקודש. החלק השני מראה שבמהלך שלוש המערכות עבודות התמיד מחולקות תמיד לשני חלקים: בתחילה נעשים החלקים הראשונים והפחותים של כל העבודות ולאחר מכן החלקים השניים והמשלימים. בין שני השלבים מפרידות הכניסה לקודש והקטרת הקטורת. בסיום מובאת הצעה שהמקור לסדר הייחודי הזה נמצא באופן שבו הסתיימה עבודת אהרן הכהן ביום השמיני למילואים, כך שעבודת התמיד של כל יום היא חזרה בזעיר אנפין לאירוע המכונן של הקמת המשכן.

דוד ברא"ז

"הכל עולין למנין שבעה"

בברייתא במגילה כג ע"א נאמר: "הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה, אבל אמרו חכמים: אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור". סביב ברייתא זו התנהלו דיונים הלכתיים רבים ביחס לשאלת עלייתן של נשים לתורה, אולם מגמתו של המאמר היא לדון בברייתא דווקא מנקודת מבט פילולוגית.

בברייתא קיימת סתירה בין הרישא, המתירה לנשים לעלות לתורה, לבין הסיפא, האוסרת לנשים לקרוא בתורה. סתירה זו יצרה תאוריות שונות בנוגע לתהליך היווצרותה ועריכתה של ההלכה הנשנית בברייתא. המאמר ניגש לשאלה זו דרך בחינת המונח "אבל אמרו חכמים" בספרות חז"ל, שלטענתי יוצרת זיקה בנידון דידן בין הברייתא לבין תוספתא במגילה. זיקה זו תביא אותנו למסקנה המפתיעה שייתכן ובתוספתא הונחו זו לצד זו שתי דעות חלוקות ביחס לעליית נשים לתורה, וההכרעה ביניהן באה לידי ביטוי בברייתא הנזכרת לעיל.

יוסף מרדכי דובאוויק

פירוש רב האי גאון למסכת שבת, פרקים ח-י (עו ע"ב - צד ע"ב)

פירושי רב האי גאון לתלמוד התקבלו בכתי מדרש רבים בתפוצות. בין השאר, הראשונים הרבו להשתמש בפירושו למסכת שבת ואף ציטטו קטעים ממנו. ברם, מגוף הפירוש לא שרד כתב יד שלם, והגיעו לדינו רק קטעים ממנו שנשמרו בגניזה הקהירית. לאחרונה הציע י"י קעלער שפירוש רבנו חננאל לפרקים השמיני והתשיעי ומחצית מן הפרק

העשירי של מסכת זו הוא למעשה פירושו של רב האי גאון ולא פירושו של רבנו חננאל. במאמר זה נבקש להוכיח את הצעתו של קעלער ולעמוד על המשמעויות שלה.

שמחה עמנואל

מנהגי אבלות בימי ספירת העומר

מאמר זה בא לבחון את מנהגי האבלות בימי ספירת העומר ואת התפתחותם עד לשלהי ימי הביניים. חלקו הראשון של המאמר עוסק בגישותיהם של חז"ל, של גאוני בבל ושל הראשונים לימי ספירת העומר בכלל ולאיסורים הנוהגים בימים אלו בפרט. במסגרת זו נידונו בנפרד דעותיהם של החכמים בכל אחד ממרכזי התורה הגדולים: במזרח, באשכנז, באיטליה, בצרפת הצפונית, בפרובנס ובספרד, וחודרו נקודות הדמיון ונקודות השוני בנושא זה שבין מרכז למרכז. בחלקו השני של המאמר מועלות לדיון שאלות כלליות יותר: מהו מקורם הראשון של המנהגים המיוחדים של ימי ספירת העומר, מה זיקתם למאורעות היסטוריים שהתרחשו בימים אלו הן בתקופת חז"ל הן בימי הביניים וכיצד נוצר מעמדו המיוחד של יום ל"ג בעומר.

יעקב שמואל שפיגל

ספר מנחת קנאות לר' יונה אבן בהלול – ההקדמה וקטעים נבחרים

ספר מנחת קנאות לר' יונה ב"ר שלמה אבן בהלול נמצא בכתב יד אוקספורד Opp. Add. 4¹⁹, קטלוג נויבאואר מס' 618, וככל הנראה כתב היד הוא יחיד בעולם. ר' יונה פעל בעיר מולינא (Molina de Aragón), הנמצאת בקסטיליה, ובשנת חמשת אלפים ושמונה עשרה ליצירה (1257/8) חיבר בה את ספרו. הידיעות בידינו על תולדותיו דלות ביותר. לדבריו, המצב הדתי-מוסרי הירוד של בני הדור גרם לו לחבר את הספר, המופנה להמון העם. יש בו שלושים ושבעה פרקים המכילים הלכות בנושאים שונים (מילה, כלאיים וכד') ומעט דברי מוסר והגות, והוא כתוב כולו בחרוזים ובחלקי פסוקים. הספר מבוסס על משנה תורה לרמב"ם, משום שהמחבר ראה ברמב"ם דמות מופת, ולדבריו ספרו של הרמב"ם משנה תורה הביא למפנה בשמירת התורה אצל יהודי קסטיליה. במאמר זה מתפרסמת הקדמת החיבור בצירוף כמה קטעים ממנו.

אביעד ברטוב

ליקוטים מאוחרים ל'ירושלמי' מסדר קדשים

באמצע שנות העשרים של המאה הקודמת הגיע לידי של הרב אריה ליב פוידרוב כתב יד של התלמוד הירושלמי למסכתות מנחות ותמורה, שהועתק על ידי הרב יצחק גפן מכתב יד הנמצא במוזאון בוורשה. הרב פוידרוב הגיה את כתב היד וההדירו מבלי לדעת כי הוא מזויף. המאמר שלפנינו עוסק בשאלה מהו מקורו של כתב היד המזויף ומצביע על כך שהוא מבוסס ככל הנראה על מעשיו ותחבולותיו של זייפן הירושלמי הידוע שלמה יהודה פרידנלנדר ובאי כוחו.

אברהם מוניץ

עיון בתשובותיו ההלכתיות של הגרי"ד סלובייצ'יק

עיון בתשובותיו ההלכתיות של הרב סלובייצ'יק מגלה מודל מטא-הלכתי נומולוגי ששימש אותו בתשובות ההלכתיות שכתב. המודל מורכב משני רכיבים מרכזיים: 1. הלכה טהורה, הכוללת קטגוריות הלכתיות מופשטות הנתונות מסיני ואינן ניתנות לשינוי; 2. הלכה יישומית, שהיא מתודה ליישום הקטגוריות המופשטות בעולם המעשי, המושפעת גם מעולמו הפנימי של הפוסק, מאמונותיו ומערכיו. במאמר זה מוצג המודל על רכיביו השונים ויישומו בתשובות שונות. מהתשובות עולה תפיסת הלכה רחבה מזו שתוארה במחקרים שהתמקדו רק בכתבים המחשבתיים של הרב סלובייצ'יק. תפיסה זו נותנת אפשרות מרתקת להצגת מערכת נורמטיבית קבועה ממקור אלוהי, שיכולה גם להיות גמישה ולהתאים את עצמה למציאות משתנה.